

Айрим хорижий давлатлар қонунчилигида тергов ва суд органлари фаолиятига тўсқинлик қилувчи одил судловга қарши жиноятлар учун жавобгарлик масалалари

Анорбоев Муроджон Раҳманқул ўғли Ўзбекистон Республикаси Хуқуқни муҳофаза қилиш академияси мустақил изланувчиси, ю.ф.ф.д., (PhD) адлия кичик маслаҳатчиси

Хорижий давлатларда тергов ва суд органлари фаолиятига тўсқинлик қилувчи жиноятлар мажмуаси ҳамда улар учун жавобгарлик ва жазо чораларининг хусусиятларини аниқлаш мамлакатимизга халқаро ва хорижий амалиётда қўлланилаётган ижобий тажрибаларни миллий ҳуқуқий базасига имплементация қилишга ёрдам беради. Бу одил судлов органларида адолат, ошкоралик, шаффофлик ва ҳисобдорликни таъминлаш учун муҳим аҳамиятга эга. Қолаверса, миллий ҳуқуқий базасини халқаро стандартларга мувофиқлаштириш мамлакатимизнинг глобал майдонда обрўсини ҳамда инсон ҳуқуқлари ва қонун устуворлиги жараёнларини янада ошириши ва мустаҳкамлаши мумкин. Шу сабабдан, тергов ва суд органлари фаолиятига тўсқинлик қилувчи одил судловга қарши жиноятлар учун жавобгарлик бўйича хорижий давлатларнинг тажрибасини ўрганиш ва таҳлил қилиш муҳим аҳамиятга эга.

Биз хорижий давлатларнинг ушбу масалада қонунчилик тажрибасини таҳлил қилган ҳолда, уларнинг тажрибасини бир неча жиҳатларини инобатга олган ҳолда тизимли таҳлил қилишга ҳаракат қиламиз.

Аввало, хорижий давлатлар жиноят қонунчилигида тергов ва суд органлари фаолиятига тўсқинлик қилувчи одил судловга қарши жиноятлар учун жавобгарлик белгиланган нормаларнинг тизимлаштирилиши эътибор қаратсак.

Жиноят қонунида нормаларни тизимлаштириш бўйича хорижий давлатларнинг тажрибаси бу борада уч хил ёндашув мавжудлигини кўрсатди.

Биринчи ёндашувга кўра, айрим давлатлар (Молдова, Украина, Қозоғистон) жиноят қонунчилигида нормалар жиноятларнинг умумий, турдош ва бевосита объектларини инобатга олган ҳолда тизимлаштирилган,

яъни ЖКнинг Махсус қисми боблар ва тегишли моддалардан иборат. Жумладан, биз таҳлил қилаётган жинойтлар Молдова ва Украинада ЖК Махсус қисми “Одил судловга қарши жинойтлар” деб номланган тегишли равишда 14 ва 18-бобида жойлаштирилган. Қозоғистонда эса, бундай жинойтлар “Одил судловга ва жазони ижро этиш тартибига қарши жинойт хукукбузарликлар” деб номланган 17-бобида жойлаштирилган.

Иккинчи ёндашувга кўра, айрим давлатлар (Арманистон, Беларусь Республикаси, Озарбайжон, Россия Федерацияси, шунингдек, Ўзбекистон) жинойт қонунчилигида нормалар жинойтларнинг умумий, махсус, турдош ва бевосита объектларини инобатга олган ҳолда тизимлаштирилган, яъни ЖКнинг Махсус қисми бўлимлар, боблар ва тегишли моддалардан иборат. Ушбу давлатлардаги умумий ёндашувга кўра, тергов ва суд органлари фаолиятига тўсқинлик қилувчи жинойтлар давлатга ҳамда ҳокимият ва бошқарувни амалга ошириш тартибига қарши барча жинойтларни бир гуруҳга бирлаштирган бўлимнинг “Одил судловга қарши жинойтлар” деб номланган битта бобида акс эттирилган. Жумладан, Озарбайжон ЖКнинг Махсус қисми 11-бўлими “Давлат ҳокимиятига қарши жинойтлар” деб номланган бўлиб, ушбу бўлим тўртта бобдан иборат: 31-боб – Конституциявий тузум асослари ва давлат хавфсизлигига қарши жинойтлар; 32-боб – Одил судловга қарши жинойтлар; 33-боб – Коррупция жинойтлари ва хизмат манфаатларига қарши бошқа жинойтлар; 34-боб – Бошқарув тартибига қарши жинойтлар.

Учинчи ёндашувга кўра, айрим давлатларда иккинчи ёндашув такомиллаштирилган ҳолда одил судловга қарши жинойтлар бўйича боблар янада ихтисослаштирилган, яъни гуруҳларга ажратилган (Қирғиз Республикаси) ёки бундай боблар алоҳида бўлим сифатида ягона тизимга жипслаштирилган (Грузия). Жумладан, Қирғиз Республикаси ЖК Махсус қисмининг “Давлат ҳокимиятига қарши жинойтлар” бўлими 5 та бобдан иборат бўлиб, шулардан учтаси одил судловга қарши жинойтларга бағишланган: суд ҳокимиятига қарши жинойтлар (43-боб), далилларни олишнинг процессуал тартибига қарши жинойтлар (44-боб), суд ҳужжатлари ва бошқа ижро ҳужжатларини ижро этишга қарши жинойтлар (45-боб). Грузияда одил судловга қарши барча жинойтлар “Суд ҳокимиятига қарши жинойтлар” деб номланган махсус 12-бўлимда тизимлаштирилган бўлиб, мазкур бўлим тўртта бобдан иборат: 1) суд органлари фаолиятига қарши

жиноятлар (41-боб); 2) далилларни олишнинг процессуал тартибига қарши жиноятлар (42-боб); 3) жиноятларнинг ўз вақтида бартараф этилиши ва фош этилишига қарши қаратилган ҳаракатлар (43-боб); 4) суд ҳужжатлари ижросига қарши жиноятлар (44-боб).

Биз учинчи ёндашувни мақсадга мувофиқ ва тўғри тизимлаштирилган, деб ҳисоблаймиз. Фикримизча, Ўзбекистонда одил судловга қарши жиноятларни тизимлаштиришда Қирғиз Республикаси ва Грузия каби давлатлар тажрибасидан фойдаланиш мумкин. Бунда, аввало, одил судловга қарши жиноятларни процессуал босқичлар кетма-кетлигини инобатга олган ҳолда бобларга ажратиш мақсадга мувофиқ. Шу мақсадда Ўзбекистон ЖК Махсус қисмида одил судловга қарши жиноятларни қуйидаги шаклда қайта тизимлаштириш таклиф этилади:

Бешинчи¹ бўлим. Одил судловга қарши жиноятлар

– XVI боб. Жиноятларнинг ўз вақтида аниқланиши ва фош этилишига қарши жиноятлар;

– XVI¹ боб. Далилларни олиш ва исботлашнинг процессуал тартибига қарши жиноятлар;

– XVI² боб. Суд органлари фаолиятига қарши жиноятлар;

– XVI³ боб. Суд ҳужжатлари ва бошқа органлари ҳужжатларининг ижро этилишига қарши жиноятлар.

Таъкидлаш зарурки, одил судловга қарши жиноятларни ихтисослашган бобларда батафсил таснифлаш тегишли жиноят учун жавобгарликнинг мақсади ва моҳиятини осон тушунишга ёрдам беради, шунингдек, мамлакатимизда одил судловга қарши янги ва пайдо бўлган таҳдидларни осонликча мослаштириш имконини беради. Ушбу мослашувчанлик ижтимоий муносабатлар жадал ривожланиб ва тез ўзгариб бораётган ҳуқуқий муҳитда муҳим аҳамиятга эга. Шунингдек, бундай ёндашув аниқлик, мослашувчанлик ва кенг қамровли ҳажмни сақлаб, жиноятларни тўғри тушуниш ва адолатли квалификацияга ёрдамлашади, шу орқали тергов ва суд органларига фаолиятига доир жиноятларга қарши самарали курашиш имконини беради.

Энди хорижий давлатлар жиноят қонунларида жавобгарлик белгиланган тергов ва суд органлари фаолиятига тўсқинлик қилувчи жиноятлар таркибларига алоҳида-алоҳида тўхталамиз.

1. Одил судловга аралашини ёки бундай фаолиятга тўсқинлик қилиш. Мазкур жиноят тергов ва суд органлари фаолиятига тўсқинлик қилувчи классик, хорижий давлатларда энг кенг тан олинган жиноят таркибларидан биридир. Ушбу жиноят учун жавобгарлик белгилашда ҳам турли норматив қарашлар мавжуд: айрим давлатларда (Украина) фақат суд органи фаолиятига аралашини ёки тўсқинлик қилиш учун, айрим давлатларда ҳам дастлабки тергов, ҳам суд фаолиятига аралашини ёки тўсқинлик қилиш учун (Арманистон, Беларусь, Грузия, Молдова, Озарбайжон, Россия, Қирғиз Республикаси, Қозоғистон, шунингдек, Ўзбекистон), айрим давлатларда муҳофаза объекти доираси кенгайтирилиб, кўшимча равишда ҳимоя фаолиятига (Грузия, Украина, Қирғиз Республикаси), халқ маслаҳатчиси фаолиятига (Қозоғистон) ёки бошқа шахслар фаолиятига ҳам тўсқинлик қилиш учун жавобгарлик белгиланган. Демак, хорижий давлатлар тажрибаси асосида халқаро амалиётда одил судловга аралашини ёки унинг фаолиятига тўсқинлик қилиш жиноятида суриштирувни амалга оширувчи шахс, терговчи, прокурор, судья, халқ маслаҳатчиси, Адлия олий кенгаши аъзоси, ҳимоячи (адвокат), халқаро судьялар фаолиятига ҳар қандай шаклда тўсқинлик қилиниши назарда тутилганлигини кузатиш мумкин.

Қуйидаги жадвал орқали ушбу жиноят бўйича хорижий давлатларда айнан кимнинг ёки қайси органнинг фаолиятига тўсқинлик қилиш учун жавобгарлик белгиланганлигини қиёсий аниқлашимиз мумкин.

1-жадвал. Одил судловга аралашини ёки бундай фаолиятга тўсқинлик қилиш учун жиноий жавобгарлик бўйича қиёсий жадвал

Давлатлар/ фаолиятига тўсқинлик қилинувчи шахслар	Суриш- тирувчи	Тер- говчи	Про- курор	Судья	Халқ маслаҳат- чиси	Адлия олий кенгаши аъзоси	Ҳимоячи ёки адвокат	Халқаро судья
Арманистон	+	+	+	+				
Беларусь Республикаси	+	+	+	+	+			
Грузия		+	+	+	+	+	+	
Молдова	+	+	+	+				+

Озарбайжон	+	+	+	+				
Россия Федерацияси	+	+	+	+				
Қирғиз Республикаси	+	+	+	+			+	
Қозоғистон		+	+	+	+			
Украина				+			+	
Ўзбекистон	+	+	+	+				

Биз мазкур жадвалдан келиб чиққан ҳолда, хорижий давлатларда ноодатий бўлган тўртта субъект – халқ маслаҳатчиси, Адлия олий кенгаши аъзоси, ҳимоячи (адвокат), халқаро судья фаолиятига тўсқинлик қилиш масаласига тўхталишни мақсадга мувофиқ деб топдик.

Халқ маслаҳатчиси фаолиятига тўсқинлик қилиш учун Беларусь Республикаси (ЖК 390-моддаси), Грузия (ЖК 364-моддаси) ва Қозоғистонда (ЖК 436-моддаси) жавобгарлик белгиланган. Бунда ушбу жиноятнинг субъекти Грузияда ҳар қандай шахс, Беларусь Республикаси ва Қозоғистонда фақат мансабдор шахслар ҳисобланади. Жумладан, Қозоғистон ЖК 436-моддасида мансабдор шахс томонидан фуқаронинг халқ маслаҳатчиси мажбуриятларини бажаришига тўсқинлик қилиш учун жавобгарлик назарда тутилган¹.

Ўзбекистон ЖКда халқ маслаҳатчилари фаолияти ҳуқуқий муҳофаза объекти доирасига олинмаган. Ваҳоланки, Ўзбекистон ЖПК 13-моддасига кўра, жиноят ишини биринчи инстанция судида ҳайъатда кўрилганда суднинг таркиби судья ҳамда иккита халқ маслаҳатчисидан иборат бўлиши, одил судловни амалга оширишда халқ маслаҳатчилари судьянинг барча ҳуқуқларидан фойдаланишлари, шунингдек, халқ маслаҳатчилари суд мажлисида жиноят ишини кўриб чиқиш процессида масалаларни ҳал қилишда ва ҳукм чиқаришда раислик қилувчи билан тенг ҳуқуққа эга бўлишлари белгиланган. Мазкур нормалар мамлакатимизда ҳам халқ маслаҳатчиларининг фаолиятига тўсқинлик қилиш масаласини жиноят ҳуқуқий муҳофаза олиш ҳамда ЖК 236-моддасида таъсир кўрсатиладиган шахслар доирасига судья

¹ Уголовный кодекс Республики Казахстан от 3 июля 2014 года № 226-V. // www.online.zakon.kz/Document/?doc_id=31575252&pos=5;-108#pos=5;-108

билан биргаликда халқ маслаҳатчисини ҳам кўрсатиш зарурлигини асослайди. Зотан, ЖПКнинг 14-моддасида судьялар билан бир қаторда халқ маслаҳатчиларининг ҳам одил судловни амалга ошириш борасидаги фаолиятига аралашинишга йўл қўйилмаслиги, бундай аралашув қонунга мувофиқ жавобгарликка сабаб бўлиши қайд этилган.

Шу сабабли, биз **ЖК 236-моддаси биринчи қисми диспозициясини “халқ маслаҳатчиси” сўзлари билан тўлдириш зарур**, деб ҳисоблаймиз.

Шу ўринда ушбу соҳадаги яна бир жиноят таркибига эътибор бериш зарур. Яъни, Грузия қонунчилигида халқ маслаҳатчисининг одил судловни амалга оширишга доир фаолиятига тўсқинлик қилиш билан бир қаторда халқ маслаҳатчиси томонидан судни чалғитиш учун ҳам жавобгарлик назарда тутилган (367²-модда). Унга кўра, халқ маслаҳатчиси ёки халқ маслаҳатчилигига номзоднинг судяга ўзининг халқ маслаҳатчиси вазифаларини бажаришга номувофиқлиги тўғрисида маълумотни тақдим этмаслиги ёки била туриб ёлғон маълумот тақдим этиши жарима ёки икки йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланиши кўрсатилган².

Грузия қонунчилигининг яна бир ўзига хос жиҳатларидан бири ЖК 365¹-моддасида Грузия адлия олий кенгаши аъзоси фаолиятига қонунга ҳилоф равишда аралашиниш учун жавобгарлик белгиланганлигидир. Унга кўра, уч йил муддатга лавозимга тайинланган судянинг фаолиятини баҳоловчи Грузия адлия олий кенгаши аъзосининг фаолиятига у ёки бу шаклда қонунга ҳилоф равишда аралашиниш жарима ёки бир юз саксон соатдан икки юз қирқ соатгача бўлган муддатга жамоат ишлари ёхуд бир йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади³. Грузиянинг “Умумий судлар тўғрисида”ги Қонуни 47-моддасига кўра, Грузия адлия олий кенгаши суднинг мустақиллигини, одил судловнинг сифати ва самарадорлигини таъминлаш, судьяларни тайинлаш ва лавозимдан озод этиш, судьяларнинг малака имтиҳонларини ташкил этиш, шунингдек суд ислоҳоти бўйича тақлифларни ишлаб чиқиш ва қонун билан белгиланган бошқа вазифаларни амалга ошириш мақсадида ташкил этилган⁴.

² Уголовный кодекс Грузии (утвержден Законом Грузии от 22 июля 1999 года № 2287). // www.matsne.gov.ge/ru/document/view/16426?publication=253

³ Уголовный кодекс Грузии (утвержден Законом Грузии от 22 июля 1999 года № 2287). // www.matsne.gov.ge/ru/document/view/16426?publication=253

⁴ Organic Law of Georgia on General courts No 2257 of 04 December 2009. // www.matsne.gov.ge/en/document/view/90676?publication=34

Мазкур тажрибанинг биз учун аҳамиятли жиҳати шундаки, Ўзбекистонда 2017 йилда Давлат Раҳбарининг ПФ–4966-сон Фармонида асосан Судьялар олий кенгаши ташкил этилди⁵. Мазкур орган Грузия адлия олий кенгашининг Ўзбекистондаги аналог шакли ҳисобланади. Конституцияда Судьялар олий кенгаши мамлакатимизда судьялар корпусининг шакллантирилиши, суд ҳокимияти мустақиллигининг конституциявий принципига риоя этилишини таъминловчи судьялар ҳамжамиятининг мустақил органи эканлиги белланган (135-модда). Шунингдек, “Судлар тўғрисида”ги⁶ ва “Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши тўғрисида”ги⁷ қонунларда ушбу Кенгашга одил судловни таъминлаш фаолияти билан боғлиқ муҳим ҳуқуқлар ва ваколатлар берилган. Хусусан, судьялик лавозимларига номзодларни танлаш, раҳбар судьялик лавозимларига номзодлар захирасини шакллантириш, Олий судининг раиси, раис ўринбосарлари ва судьялари лавозимларига номзодлар бўйича Давлат Раҳбарига таклиф киритиш, судьяларни жиноий жавобгарликка тортиш ҳолатлари бўйича ҳулоса бериш, судьяларнинг малака ҳайъатлари фаолиятига умумий раҳбарликни амалга ошириш, судьялар фаолиятини очиқ ва шаффоф электрон рейтинг дастури асосида баҳолаш мезонларини аниқлаш⁸ каби ваколатлар шулар жумласидандир. Бундан ташқари, Кенгаш аъзолари судьялар каби дахлсизлик ҳуқуқига эгадирлар.

Шунингдек, “Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши тўғрисида”ги⁹ Қонуннинг 4-моддасида Кенгашнинг фаолиятига аралashiш қонунга мувофиқ жавобгарликка сабаб бўлиши белгиланган. Аммо қонунчиликда бундай жавобгарлик чораси аниқ белгиланмаган.

Грузия тажрибаси ҳамда юқорида қайд этилган таҳлиллардан келиб чиқиб, **Ўзбекистон ЖКда “Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий**

⁵ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 21 февралдаги “Ўзбекистон Республикаси суд тизими тузилмасини тубдан такомиллаштириш ва фаолияти самарадорлигини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ–4966-сон Фармони. // www.lex.uz/docs/3121087

⁶ Ўзбекистон Республикасининг 2021 йил 28 июлдаги “Судлар тўғрисида”ги ЎРҚ–703-сон Қонуни. // www.lex.uz/docs/5534923

⁷ Ўзбекистон Республикасининг 2017 йил 6 апрелдаги “Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши тўғрисида”ги ЎРҚ–427-сон Қонуни. // www.lex.uz/docs/3153668

⁸ Ўша манба, 7-модда.

⁹ Ўзбекистон Республикасининг 2017 йил 6 апрелдаги “Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши тўғрисида”ги ЎРҚ–427-сон Қонуни. // www.lex.uz/docs/3153668

кенгаши аъзосининг фаолиятига қонунга хилоф равишда аралашиниш” учун жавобгарлик белгилаш зарур, деб ҳисоблаймиз.

Одил судлов фаолиятига қонунга хилоф равишда аралашинишга доир жиноятларнинг яна бир тоифаси – ҳимоячи (адвокат)нинг фаолиятига тўсқинлик қилиш билан боғлиқ қилмишлар учун Грузия (ЖК 364-моддаси), Украина (ЖК 374-моддаси) ҳамда Қирғиз Республикаси (ЖК 350-моддаси) қонунчилигида жиноий жавобгарлик белгиланган. Жумладан, Қирғиз Республикаси ЖКнинг 350-моддасида адвокатнинг касбий фаолиятига тўсқинлик қилиш учун жавобгарлик белгиланган. Унга кўра, адвокатнинг жиноят-процессуал қонун ҳужжатларида назарда тутилган ҳуқуқлари ва мажбуриятларини бажаришига ҳар қандай шаклда тўсқинлик қилиш учун, жазони оғирлаштирувчи ҳолат сифатида эса, бундай ҳаракатни ўз хизмат мавқеидан фойдаланган ҳолда содир этганлиги учун санкция назарда тутилган. Бу борада Украина тажрибасида янада кенгроқ муносабатлар қамраб олинган. Хусусан, Украина ЖК 374-моддасида ҳимоя ҳуқуқини бузиш учун жавобгарлик белгиланган. Ушбу жиноятнинг объектив қуйдиагилардан иборат: 1) ҳимоячини ўз вақтида киритмаслик ёки тақдим этмаслик; 2) терговчи, суриштирувчи, прокурор ёки судья томонидан гумон қилинувчи ёки айбланувчининг ҳимояланиш ҳуқуқини бошқача тарзда кўпол равишда бузиш. Бундан ташқари, мазкур ҳаракатлар шахсни жиноят содир этишда айбсиз деб топишга олиб келган ёхуд бир гуруҳ шахслар томонидан олдиндан тил бириктириб содир этилган бўлса ёки бошқа оғир оқибатларга сабаб бўлиши ушбу модда бўйича жазони оғирлаштирувчи ҳолатлар сифатида қайд этилган.

Ҳимояга бўлган ҳуқуқ адолатли суд ва судгача бўлган процесслар мобайнида одил судлов самарадорлигининг асосий жиҳатларидан бири ҳисобланади. Бу жиноят содир этишда гумон қилинаётган, айбланаётган шахсларга вакиллик қилиш, далилларга эътироз билдириш ва уларнинг ҳимоясини таъминлаш имкониятини беради. Шунингдек, адвокатларнинг касбий фаолиятини ҳимоя қилиш ҳам муҳим аҳамиятга эга. Адвокатларнинг фаолиятига тўсқинлик қилиш нафақат адолатли судловга путур етказди, балки суд тизимининг умумий яхлитлигини ҳам заифлаштиради. Грузия, Украина ва Қирғиз Республикаси тажрибаси шуни кўрсатадики, бундай тўсқинликлар учун жиноий жавобгарликка тортиш адолатли ҳуқуқий тизимни

сақлаш учун муҳим аҳамиятга эга. Аммо Ўзбекистоннинг амалдаги қонунчилик базасида адвокатнинг касбий фаолиятига тўсқинлик қилиш ёки ҳимояга бўлган ҳуқуқни бузиш жиноят сифатида тан олинмаган. Бундай ҳаракатлар учун аниқ жиноий жавобгарликнинг белгиланиши суд ва судгача бўлган процесда шахсларнинг ҳуқуқий ҳимоясини янада кучайтиради, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи ва суд ходимлари томонидан ҳуқуқбузарликларнинг олдини олишга хизмат қилади. Хусусан, ҳимояга бўлган ҳуқуқни бузиш учун жиноий жавобгарликни жорий этиш терговчилар, прокурорлар ва судьялар томонидан ўз ваколатларини суистеъмол қилишнинг олдини олувчи восита бўлиб хизмат қилади. Бу адвокатларнинг аралашувдан қўрқмасдан ўз вазифаларини бажариши, суд ва судгача бўлган жараёнлар мобайнида гумон қилинувчи, айбланувчиларнинг ҳуқуқлари ҳурмат қилинишини таъминлайди.

Шу мақсадда Ўзбекистон ЖКни қуйидаги модда билан тўлдириш таклиф этилади:

“х-модда. Ҳимояга бўлган ҳуқуқни бузиш ёки адвокатнинг касбий фаолиятига тўсқинлик қилиш

Терговчи, прокурор ёки судья томонидан гумон қилинувчи ёки айбланувчига ҳимояга бўлган ҳуқуқни ўз вақтида таъминламаслик ёки уни бошқача тарзда қўпол равишда бузиш, шунингдек, адвокатнинг жиноят-процессуал қонун ҳужжатларида назарда тутилган ҳуқуқ ва мажбуриятларини амалга оширишига тўсқинлик қилиш, –

уч йилгача ахлоқ тузатиш ишлари ёки бир йилдан уч йилгача озодликни чеклаш ёки уч йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади.

Ўша ҳаракатлар:

а) бир гуруҳ шахслар томонидан олдиндан тил бириктириб содир этилган бўлса;

б) бошқа оғир оқибатларга сабаб бўлса, – муайян ҳуқуқдан маҳрум этиб, уч йилдан беш йилгача озодликни чеклаш ёки уч йилдан беш йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади.”

Ушбу таклифнинг миллий жиноят қонунчилигига киритилиши суд ва судгача бўлган жараёнларда шахсларнинг ҳимояга бўлган ҳуқуқи ҳамда адвокатларнинг профессионал фаолияти муҳофазасидаги мавжуд бўшлиқни

тўлдиради, Ўзбекистонни илғор халқаро тажрибага мослаштиради ва мамлакатда қонун устуворлигини янада мустаҳкамлайди.

Одил судлов фаолиятига қонунга хилоф равишда аралишишга доир масалада Молдова тажрибасида ўзига хос яна бошқа жиҳат ҳам мавжуд. Унда халқаро судьялар фаолиятига аралашиниш учун ҳам жиавобгарлик назарда тутилган. Жумладан, Молдова ЖК 303-моддасига кўра, ишни ҳар томонлама, тўлиқ ва холисона кўриб чиқишга ёки адолатсиз суд қарорига эришиниш мақсадида одил судловни амалга оширишда миллий ёки халқаро судларнинг фаолиятига ҳар қандай шаклда аралашиниш жарима, жамоат ишлари, озодликдан маҳрум қилиш жазоланади¹⁰.

Айтиш жоизки, юқорида таҳлил этилган давлатлардан фақат Молдовада бундай амалиётни кузатдик. Давлатлар томонидан бундай жавобгарликни белгиловчи норманинг ҳуқуқий тан олинмаслигига бир нечта сабабларни ваз қилиб келтириш мумкин:

Биринчидан, бошқа кўплаб давлатлар, хусусан, Ўзбекистон ўзининг миллий суверенитети ва ҳуқуқ тизимининг устуворлигига аҳамият беради. Одатда, халқаро судларнинг юрисдикциясини тан олиш ички ишлар устидан маълум даражада назоратни ташқи ҳокимиятга топшириш деб қаралиши мумкин. Бу баъзи давлатлар халқаро ҳуқуқий назоратга қаршилиқ кўрсатишининг умумий сабабидир.

Иккинчидан, кўплаб давлатларда, хусусан Ўзбекистонда давлат назорати ва суверенитетини таъкидлайдиган ҳуқуқий қадриятлардан келиб чиққан ҳуқуқий тизим амал қилади. Аксарият тизимлар халқаро судларнинг меъёрлари ва амалиётига тўлиқ мос келмаслиги мумкин, улар кўпинча турли ҳуқуқий тамойиллар остида ишлайди ҳамда миллий қонунлар ва амалиётларга жиддий тузатишлар киритишни талаб қилиши мумкин.

Учинчидан, айрим давлатлар халқаро муносабатларнинг айрим жабҳаларида бетарафлик сиёсатини олиб боради. Бу ўз ички сиёсати ёки манфаатларига зид бўлиши мумкин бўлган халқаро ҳуқуқий мажбуриятлар билан боғланиб қолмаслик учун қайси халқаро ташкилотлар ва шартномаларда иштирок этишини танлашни ўз ичига олади.

¹⁰ Уголовный кодекс Республики Молдова от 18 апреля 2002 года № 985-XV. // www.continent-online.com/Document/?doc_id=30394923#pos=6;-143

Демак, аксарият давлатлар, хусусан, Ўзбекистоннинг халқаро судлар фаолияти билан боғлиқ нормаларни миллий қонунчиликка киритмаслик тўғрисидаги ёндашуви суверенитет масалалари, ҳуқуқий қадриятлар, сиёсий стратегиялар ва халқаро ҳуқуқий мажбуриятларга эҳтиёткорлик билан ёндашишнинг уйғунлиги билан шаклланган. Ҳукумат ташқи аралашувларсиз ўзининг ҳуқуқий ва сиёсий ишлари устидан назоратни сақлаб қолишга интилади, бу унинг халқаро муносабатлар ва бошқарувга нисбатан кенгрок ёндашувига мос келади. Шу сабабдан, юқорида қайд этилган Молдова тажрибасини Ўзбекистонга жорий этиш зарурати мавжуд эмас, деб ҳисоблаймиз.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Уголовный кодекс Республики Казахстан от 3 июля 2014 года № 226-V. // www.online.zakon.kz/Document/?doc_id=31575252&pos=5;-108#pos=5;-108
2. Уголовный кодекс Грузии (утвержден Законом Грузии от 22 июля 1999 года № 2287). // www.matsne.gov.ge/ru/document/view/16426?publication=253
3. Уголовный кодекс Грузии (утвержден Законом Грузии от 22 июля 1999 года № 2287). // www.matsne.gov.ge/ru/document/view/16426?publication=253
4. Organic Law of Georgia on General courts No 2257 of 04 December 2009. // www.matsne.gov.ge/en/document/view/90676?publication=34
5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 21 февралдаги “Ўзбекистон Республикаси суд тизими тузилмасини тубдан такомиллаштириш ва фаолияти самарадорлигини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ–4966-сон Фармони. // www.lex.uz/docs/3121087
6. Ўзбекистон Республикасининг 2021 йил 28 июлдаги “Судлар тўғрисида”ги ЎРҚ–703-сон Қонуни. // www.lex.uz/docs/5534923
7. Ўзбекистон Республикасининг 2017 йил 6 апрелдаги “Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши тўғрисида”ги ЎРҚ–427-сон Қонуни. // www.lex.uz/docs/3153668
8. Ўша манба, 7-модда.
9. Ўзбекистон Республикасининг 2017 йил 6 апрелдаги “Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши тўғрисида”ги ЎРҚ–427-сон Қонуни. // www.lex.uz/docs/3153668
10. Уголовный кодекс Республики Молдова от 18 апреля 2002 года № 985-XV. // www.continent-online.com/Document/?doc_id=30394923#pos=6;-143